

FOKUS: NORDEN OG KINA

«Forbrytelse og straff» Forholdet mellom Norge og Kina

Bjørnar Sverdrup-Thygeson*,
Forsker, Norsk Utenrikspolitisk Institutt

Forholdet mellom Norge og Kina er en god illustrasjon på to nøkkelfaktorer som preger de nordiske lands Kina-relasjoner. For det første demonstrerer det norsk-kinesiske forholdet rekkevidden av de fordelene som kan høstes gjennom økonomisk og kulturelt samarbeid med Kina. For det annet utgjør norsk-kinesiske relasjoner også et eksempel på et grunnleggende dilemma i de nordiske landenes forhold til Kina. Nærmere bestemt hvordan landene best kan håndtere de normative spørsmålene som oppstår når kinesiske myndigheters 'kjerneinteresser' kommer i konflikt med hjemlige liberale prinsipper. Begge disse faktorene har blitt tydelig synliggjort gjennom den pågående diplomatiske konflikten mellom Norge og Kina, hvor den sterke handels-komplementariteten mellom de to landene har begrenset de økonomiske skadevirkningene, selv på tross av en snart seksårig politisk unntakstilstand.

Nøkkelord: Kina · Norge · handel · Nobels fredspris · diplomati

Innledning

Forholdet mellom Norge og Kina illustrerer på slående vis to nøkkelfaktorer som preger de nordiske lands Kina-relasjoner. For det første demonstrerer det norsk-kinesiske forholdet rekkevidden av de fordelene som kan høstes gjennom økonomisk og kulturelt samarbeid mellom den østlige og den nordvestlige kanten av det eurasiatiske kontinent. Med en komplementær økonomisk struktur, er Norge og Kina en match hvor fordelene ved handelssamkvem er mange, og ulempene få. På den annen side utgjør norsk-kinesiske relasjoner også et tydelig eksempel på et grunnleggende dilemma i de nordiske landenes forhold til Kina. Nærmere bestemt hvordan landene best kan håndtere de normative spørsmålene som oppstår når kinesiske myndigheters uttalte 'kjerneinteresser' kommer i konflikt med hjemlige liberale prinsipper. Dette er et spørsmål med potensielt vidtrekkende konsekvenser, noe som best illustreres av den pågående kinesiske boikotten av de politiske relasjonene mellom Norge og Kina.

*Korrespondanse: Bjørnar Sverdrup-Thygeson, Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Email: bst@nupi.no

©2016 Bjørnar Sverdrup-Thygeson. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Bjørnar Sverdrup-Thygeson (2016). «Norden og Kina: «Forbrytelse og straff» Forholdet mellom Norge og Kina». *Internasjonal Politikk*, 74, 3: 1–12. <http://dx.doi.org/10.17585/ip.v74.490>

Denne snart seksårige diplomatiske konflikten som etterfulgte utdelingen av Nobels fredspris til den kinesiske dissidenten Liu Xiaobo i 2010, er uten sidestykke i det moderne Kinas relasjoner med vestlige land. Nettopp derfor synliggjør det norsk-kinesiske forholdet på ettertrykkelig vis noen av de utfordringer små stater støter på i en multipolar verden der økonomisk, politisk og normativ makt i større grad er i fluks.

Samarbeid og strid i 60 år

Norge og de andre nordiske landene var blant de første som anerkjente Folkerepublikken Kina. Allerede 7. januar 1950 anerkjente Norge offisielt det nye regimet (Sæther 2009). Straks etter avsto imidlertid Norge fra å avgi stemme om hvorvidt Folkerepublikken skulle få medlemskap i FN (Løvdaal 1997), noe Kina oppfattet som en krenkelse. Sammen med spenningene rundt Koreakrigens utbrudd førte dette til at Norge og Kina etablerte diplomatiske relasjoner først fire år senere, 5. oktober 1954 (PRC FM 2016). Under Maos styre var båndene mellom Kina og Norge nokså begrensede og utspilte seg på bakteppe av den kalde krigen. Dog rommet det norsk-kinesiske forholdet disse årene både betydelig konflikt, for eksempel Beijings protester mot norsk mediedekning i 1959 og 1967, og øyeblikk med samarbeid, som norske diplomaters bidrag til Kinas FN-tiltredelse i 1971. (Nilsen & Øgrim 2015)

I 1989, da Dalai Lama ble tildelt Nobels fredspris samtidig som Kina slo hardt ned på hjemlig politiske opposisjon, var forholdet mellom Norge og Kina spesielt spent (Jerdén 2014; Nobelprize.org 2013). Etter hvert som gemyttene roet seg og Kina fortsatte utviklingen i retning av økonomisk liberalisering kom Norge til å bygge opp en robust relasjon med Kina i løpet av 1990-årene og 2000-tallet (Pettersen, Interview, 2013). I takt med at Kinas fremgang gjorde landet til en stadig viktigere aktør internasjonalt (Norwegian MFA 2009; Norwegian MoD 2008), utviklet de to landene det siste tiåret en relasjon som begge land anså for å være nær og dynamisk (PRC FM 2011; Norwegian MTI – PRC MOFCOM 2007). Viktige eksempler på bilateral kontakt var bl.a. den årlige menneskerettighetsdialogen fra 1997 av (Norwegian MFA 2010), samt forhandlingene om en frihandelsavtalesom ble påbegynt i 2008 (PRC MOFCOM 2009).

Det politiske forholdet mellom Norge og Kina hadde en positiv og jevn utvikling inn i det nye årtuset og utgjorde på mange måter en del av et bredere nordisk mønster: et lite land som ble møtt med en god del interesse fra Kina, og var involvert i relativt mye kontakt på høyt politisk nivå. Dette med bakgrunn i Kinas interesse for Norges velferdssystem, landets posisjon i Arktis, og ikke minst norsk teknologisk kompetanse, som komplementerte den arbeidsintensive kinesiske økonomien på en måte som begge parter kunne dra fordel av (Hellström 2014). I tillegg gjorde Norges posisjon som ikke-medlem av EU at Oslo ble et velegnet kinesisk springbrett for politiske initiativ som senere kunne danne grunnlaget for dypere forbindelser med EU (Lanteigne 2010). Høykonjunkturen som Kina opplevde etter at landet ble medlem av WTO i 2001 bidro vesentlig til oppturen i norsk økonomi i samme periode, ikke minst ved å bidra til høyere oljepriser på verdensmarkedet (Dørum 2012). Tar man en tur langs fjordkanten i Oslo, kan man dermed i radene av nybygde glass- og marmorbygg se de indirekte ringvirkningene av Kinas vekst på nært hold.

På det kulturelle området så man i løpet av denne perioden også en økning i samarbeidet, og begge regjeringer støttet aktivt oppunder en rekke initiativer for kulturutveksling. Det har fra gammelt av vært megen gjensidig interesse for kulturberikelse mellom Norge og Kina; fra det norske borgerskapets fascinasjon for 'kineserier' på 1900-tallet, til Kinas vedvarende forkjærlighet for Henrik Ibsen, kåret til en av de 50 utenlandske personene med størst påvirkning på det moderne Kina (Xinhua 2006). Kinesiske myndigheter åpnet et Konfutse-institutt i Bergen i 2008 som et ledd i å spre kinesisk kultur, språk og sports-tradisjoner, og den norske ambassaden og konsulatene i Kina har lenge jobbet aktivt med en rekke kulturelle tiltak, fra arkitekturutstillinger til konserter. Dette er viktige tiltak for å bidra til mellomfolkelig forståelse, noe man har valgt å fortsette med (se f.eks. Wang 2016), til tross for problemene som siden oppstod i det norske politiske forholdet til Kina. Mens antallet kinesiske studenter i Norge har vært kraftig økende det siste tiåret, har imidlertid Norge slitt med å få norske studenter til Kina. Med 279 nordmenn som tar grads-, eller delstudier i Kina i 2014–2015 er antallet relativt lavt i utgangspunktet, og det later til at de senere års problemer i forholdet med Kina har gitt seg utslag i synkende interesse fra norske studenters side, med færre utenlandsstudenter, og færre søkere til kinesisk-studier ved norske universiteter som resultat (Skalleberg Gjerde 2015). At Norge opplever at kinesisk-kompetansen eroderes over de senere årene er en svært uheldig langsiktig virkning av at det norsk-kinesiske forholdet forverret seg kraftig etter 2010.

Fredsprisen 2010 og saken om den tomme stol

Samtidig som økonomiske interesser og kulturell utveksling brakte landene nærmere hverandre på 2000-tallet, fortsatte Kina å bekymre seg for at Nobelkomitéen igjen skulle gi fredsprisen til en kinesisk dissident. Fra kinesisk hold understreket man uttrykkelig hvilke negative konsekvenser en slik tildeling ville få for norsk-kinesiske relasjoner (Lundestad 2015: 250–260; Rønneberg 2010). Scenen var dermed satt for det som skulle bli en definerende hendelse for norsk-kinesiske relasjoner dette tiåret, da Den norske Nobelkomitéen i oktober 2010 besluttet å tildele den fengslede kinesiske dissidenten Lui Xiaobo, Nobelprisen for hans «langvarige og ikke-voldelige kamp for grunnleggende menneskerettigheter i Kina» (Nobelpeaceprize.org 2010). Prisen ble tildelt *in absentio*, med en symbolsk tom stol for å markere Liu sitt fravær under seremonien.

Kinesiske myndigheter reagerte med raseri på tildelingen, og den norske regjeringens tradisjonstro tilslutning til Nobelkomitéens avgjørelse. Man argumenterte med at tildeling av fredsprisen til en straffedømt forbryter i Kina utgjorde en alvorlig inngripen i Kinas politiske og rettslige anliggender (China.com.cn 2010). En kinesisk politisk boikott av Norge ble straks merkbar. Alle planlagte politiske møter ble avlyst (China Quarterly 2011: 211–212). Menneskerettighetsdialogen og forhandlingene om den snart ferdigstilte frihandelsavtalen ble stilt i bero (Rønneberg 2012), og det er eksempler på at det ble mer utfordrende å skaffe visum til Kina (Aanensen 2012). Til dags dato, nærmere seks år etter at Liu Xiaobo ble tildelt Nobels fredspris, har Norge og Kina ingen bilateral politisk kontakt (Brende 2016, Havnes 2016). Den politiske boikottens omfang er nokså enestående og gjenspeiler at kinesiske myndigheter

er oppsatt på å avskrekke andre land fra å blande seg inn i saker man anser som av stor betydning for partisystemets overlevelse. I 2015 ble Norge imidlertid godtatt av Kina som en av grunnleggerne til den Beijing-støttede Asian Infrastructure Investment Bank (Lohne 2016). Sammen med at Kina med norsk støtte ble tatt inn som observatør i Arktisk Råd, viser det at Beijing fremdeles kan engasjere Norge i multilaterale institusjoner, om det regnes som tjenlig for Kinas strategiske interesser.

Helt fra begynnelsen har begge parter ansett den andre part for å være ansvarlig for å rette opp forholdet mellom de to landene (Blindheim 2013; Hong 2012). Av en større betydning er det at både Kina og Norge betrakter stridighetene som direkte relevante for grunnleggende prinsipper i sine respektive politiske systemer, noe som gjør det vanskelig å oppnå et kompromiss. For Kina utfordrer tildelingen av fredsprisen til en dissident, Beijings uttalte grunninteresse om å opprettholde partistatens politiske styresett og rettssystem (Fewsmith 2016). På kinesisk side har man gjentatt at utenrikspolitikken bygges rundt tre grunnleggende 'kjerneinteresser'; å opprettholde statens sikkerhet og politiske system, å bevare Kinas territorielle suverenitet og udelelighet, samt å opprettholde samfunnets økonomiske utvikling. (Swaine 2011). Fra Beijings ståsted var dermed Fredsprisen til Dalai Lama i 1989 et alvorlig tilslag mot kjerneinteresse nummer to, som i deretter i 2010 ble fulgt opp med et like alvorlig angrep på kjerneinteresse nummer en. Kinas uvanlig kraftige politiske straffetiltak må dermed forstås på bakgrunn av hvordan Norges handlinger oppfattes som anslag mot eksistensielt viktige prinsipper for Beijing. Enn videre skjedde dette i en periode hvor kinesiske myndigheter, spesielt i tiden etter 2008, i økende grad har lagt press på andre land for å føye seg etter disse prinsippene (Shambaugh 2016; Swaine 2011).

For Norge på sin side, har Nobelkomitéen lenge vært et symbol på norsk engasjement for liberale politisk verdier. Videre rører Nobelkomitéens offisielle uavhengighet ved grunnleggende prinsipper for forholdet mellom styresmakter og sivilsamfunn. Om enn nære bånd mellom komitéen og norske politiske partier til tider har forstyrret bildet (Sunde, Kumano-Ensby & Pettersen 2014), vil det være enormt problematisk for regjeringen å ta ansvar for Nobelkomiteens avgjørelse som sådan. Liu Xiaobo-saken berører dermed for norsk offentlighet ikke bare en fengslet dissident, men også rotfestede idealer om universelle menneskerettigheter, ytringsfrihet og sivilsamfunnets rolle i det norske politiske systemet. Når utenriksminister Børge Brende (2015) oppsummerte norsk utenrikspolitikks fem hovedlinjer; verdier, sikkerhet, økonomiske interesser, global utvikling og klimaendringer, var det dermed klart at situasjonen med Kina kompliserer de fleste av disse linjene. I dagens situasjon har det å fremme verdier og det å fremme norske økonomiske interesser kommet i direkte motstrid med hverandre i forholdet til Kina. Enn videre er Kina en stadig viktigere partner for å hjelpe til å oppnå utvikling og fattigdomsreduksjon, og uunnværlig for å bekjempe global oppvarming. Å være utestengt fra effektiv dialog med en så betydningsfull global aktør er dermed også særdeles problematisk på flere andre viktige fronter for norsk utenrikspolitikk. For den norske politiske ledelsen gjør disse grunnleggende dilemmaene, i kombinasjon med en kritisk opinion (Mikkelsen & Skevik 2014), det nåværende kinesiske forholdet til en dyptgripende kompleks floke det har vist seg særs vanskelig å løse.

Forsøksvis flokeløsning

Ulike norske regjeringer har gjennom flere kanaler anstrengt seg for å løse den diplomatiske knuten i årene siden 2010. Daværende utenriksminister Jonas Gahr Støres publiserte en offentlig kronikk ment som en utstrakt hånd i 2011, uten at dette ble møtt med noen synlig oppmykning. Erna Solbergs regjering ble møtt med massiv offentlig kritikk for at hun ikke møtte Dalai Lama på hans besøk til Norge i 2014, grunnlagt som et «nødvendig offer for å vise Kina at det å være i dialog med dem er viktig». Et standpunkt som også ble satt i sammenheng med hennes uttalelser om at man ikke skulle ta for gitt at hun ville gratulere alle fremtidige prisvinnere (Viseth & Myklebust 2014). Det er antydning at begge disse formalitetene er blant kinesiske krav for å gjenoppta de politiske forbindelsene (Magnus, Lote & Senel 2014). Det har dog også funnet sted en del hendelser etter 2010 som har forverret forholdet. Blant disse er en trusselvurdering offentliggjort av Politiets Sikkerhetstjeneste i februar 2015 (PST 2015: 15) der Beijing ble identifisert som en «potensiell» cybersikkerhetstrussel, samt det senere overprøvde utvisningsvedtaket mot en kinesisk student grunnet spionasjeanklager.

Spesielt verdt å merke seg, er det potensielle løsningsforslaget fra året før som ble offentliggjort i en lekkasje fra september 2014, inspirert av Danmarks løsning på den kinesiske isfronten etter deres mottakelse av Dalai Lama (Osback 2015: 46–48). Kjernen i denne løsningen, fremforhandlet under utenriksminister Espen Barth Eide, var basert på at man i tillegg til de offisielle uttalelser ville sende et hemmelig «non-paper» til Kina med en retorikk Kina kunne tolke som en beklagelse. Denne løsningen ble imidlertid stanset av daværende statsminister Jens Stoltenberg fordi han – ifølge kildene – vurderte innholdet og hemmeligholdelsen som uforenelig med norske politiske verdier (Skard 2014). Det faktum at det nærmeste man kjenner det har kommet en løsning på den norsk-kinesiske floken, var gjennom en avtale hvor sentrale sider skulle holdes hemmelig for norsk offentlighet, illustrerer tydelig hvordan saken berører grunnleggende prinsipper i norsk politikk, og understreker de utfordringene som står i veien for en politisk bærekraftig løsning. I liknende tilfeller av problematiske bilaterale relasjoner, er det gjerne de respektive lands økonomiske interesser som er en hovedpådriver for å oppnå tilnærming. Dog, selv om Norge har lidd økonomisk som følge av tildelingen av fredsprisen i 2010, har konsekvensene vært betraktelig mindre enn fryktet. Ironisk nok kan dette ha bidratt til å forlenge den politiske isfronten mellom Kina og Norge, ettersom dette betyr at de økonomiske aktørene ikke har hatt altfor presserende behov for å påvirke i retning av en rask løsning på det diplomatiske uføret. Gitt at handelsinteresser har vært en hoved-drivkraft i norsk Kina-politikk helt fra 1900-tallet av, er en nærmere granskning av trenden i norsk-kinesiske økonomiske relasjoner et sentralt bakteppe for de politiske relasjonene.

Økonomiske resultater av et frossent halvt tiår

Norsk-kinesisk økonomisk samkvem har utviklet seg betraktelig over de siste tiårene. Spesielt etter at Kina ble medlem av WTO har den bilaterale handelen opplevd oppsiktsvekkende vekst. I 2015 var Kina den tredje største kilden for importvarer til

Norge, og nummer ni på listen over land Norge eksporterer til, med henholdsvis 10,5% og 2,9% av samlet norsk import og eksport (SSB 2016), Norge kom derimot på 65. plass blant Kinas handelspartnere i 2012. (Norway.cn 2013). Som det fremgår av en felles norsk-kinesisk statlig studie, er Norges og Kinas økonomier i stor grad komplementære (Norwegian MTI – PRC MOFCOM 2007). Norske importvarer består av arbeidsintensive varer slik som forbrukerelektronikk, tekstilvarer og fottøy, mens norsk eksport til Kina i all hovedsak består av varer som krever høy fagkompetanse og mye kapital, slik som maskiner og kjemikalier, i tillegg til råmaterialer som nikkel, og betydelige mengder sjømat. (Naughton 2007: 394; Norge.cn 2013). Selv om Norge eksporterer store mengder olje er det en svært begrenset andel som går til Kina (Tunsjø 2011). Begge landene kan dermed dra fordel av motpartens økonomiske fortrinn, og det er få betydelige økonomiske sektorer i Norge som trues av kinesisk konkurranse. Når det gjelder investeringer er Norge det skandinaviske landet som har tiltrukket seg mest kinesisk kapital, totalt USD 5,45 milliarder sammenliknet med USD 4,9 milliarder i Sverige og USD 700 millioner i Danmark. (AEI 2016) Kinesiske investeringer er konsentrert i sektorene kjemikalier og energi, med salget av silisiumprodusenten Elkem til China National Bluestar i begynnelsen av 2011 for USD 2 milliarder (Becker 2011) og offshore teknologiselskapet Awilco i 2008 for USD 2,4 milliarder som de mest betydelige anskaffelsene (Reve, Kristoffersen & Bekkevold 2012).

Nobels fredspris i 2010 var dog også avgjørende for de økonomiske relasjonene mellom Kina og Norge. Gitt Beijings vane for bruk av økonomiske straffetiltak mot land man anser har brutt med deres kjerneinteresser, var det forventet at norsk handel med Kina også ville se en kraftig nedgang (Osno 2010; Fuchs & Klann 2010). Et ofte gjengitt tall i den sammenhengen er at land hvor den politiske ledelsen mottar Dalai Lama blir straffet med en eksportnedgang til Kina på 16,9% året etter (Fuchs & Klann 2013). Men selv om de økonomiske konsekvensene etter fredsprisen i 2010 har vært merkbare, har de vært langt mildere enn forventet. I stedet for en eksportnedgang på 16,9% året etter, økte eksporten isteden med 20% (Sverdrup-Thygeson 2015). Etter en senere utflating i forbindelse med ettervirkningene av finanskrisen, nådde bilateral handel nye rekordnivåer i 2015. Norsk eksport til Kina økte med 18% fra 2014 til 23,7 milliarder NOK i 2015, mens importen av kinesiske varer økte med 21,5% til 64,8 milliarder NOK (SSB 2016). Det at norsk og kinesisk økonomi i utgangspunktet var svært komplementære ser ut til å ha skjermet den norsk-kinesiske handelen fra å bli hardt rammet av de ansente politiske forbindelsene. Dessuten er norske varer – på tross av norsk økonomis nokså begrensede bidrag til samlet kinesisk import – rettet mot nøkkelsektor av den kinesiske økonomien. Gjennom eksport av varer som silisium og aluminium samt teknologi til kinesisk shipping og næringsliv offshore er Norge med på å modernisere sentrale områder av Kinas økonomi (Sverdrup-Thygeson 2015; KPMG China 2011). Beijing er dermed lite motivert til å legge for mange kjelker i veien for norske importvarer, ettersom fortsatt velferdsvekst i en utfordrende økonomisk situasjon er av enorm viktighet for det kinesiske kommunistpartiets legitimitet blant den jevne kineser. Slik sett er den overordnede kinesiske 'kjerneinteressen' om å bevare et stabilt ettpartistyre

både årsaken til reaksjonene på Liu Xiaobo's fredspris, men samtidig også grunnen til at Kina ikke har tatt altfor hardt i for å straffe Norge økonomisk i etterkant.

Likevel hersker det liten tvil om at handelen med Kina ville vært enda høyere om det ikke hadde vært for fredsprisutdelingen i 2010. For det første ble frihandelforhandlingene lagt på is etter 2010, istedenfor å bli slutført som forventet i 2011. (Sunnanå 2013). Frihandelsavtalen ville ha fjernet så nær som alle tollmurer mellom de to landene, og dermed medført betydelig potensiale for økt handel (Econ Pöyry 2008; PRC MOFCOM 2013). For det andre har hovedtyngden av Kinas økonomiske straffetiltak mot Norge vært rettet mot norsk lakseeksport, et norsk symbolprodukt som er forholdsvis enkelt å erstatte med laks fra andre produsentland (Sunnanå, Strømsheim & Foss 2011; Davidsen, Interview 2013; Normann 2012). Som følge av selektiv diskriminering mot norsk laks har den norske markedsandelen i det voksende kinesiske markedet gått ned fra 90% til ca. 30% (Trumpy 2015; Chen & Garcia 2016). Selv om situasjonen har blitt lettere for norske produsenter ved at man har gått veien om tredjeland for å selge norsk laks til Kina, (Chen & Garcia 2016), og selv om andre markeder har kompensert for frafallet av kinesiske forbrukere, har Kina vært en tapt mulighet. For det tredje har den politisk låste situasjonen vært til hinder for lansering av nye forretningsprosjekter og økt faren for at eksisterende personlige og økonomiske relasjoner svinner hen, spesielt gitt vanskene med å sette i gang prosjekter på et nivå hvor politisk involvering er nødvendig. En nylig kontrafaktisk studie estimerer at Norge tapte mellom USD 780 millioner og USD 1,3 milliarder i eksport til det kinesiske markedet sammenliknet med om Nobels fredspris ikke hadde blitt tildelt til Liu Xiaobo (Ivar Kolstad 2016). Situasjonen er tilsvarende for investeringer, hvor det er sannsynlig disse ville vært på et høyere nivå i et kontrafaktisk scenario. Av Kinas samlede investeringer på 5,45 milliarder USD i Norge, ble 4,68 milliarder investert før midten av 2011 (AEI 2016).

Politiske og økonomiske verdier for et Norge i tranedansen

I motsetning til handelsrelasjonene mellom Norge og Kina, hvor de to landenes interesser tydelig overlapper, er situasjonen langt mer kompleks hva gjelder bredere politiske og verdimeslige spørsmålsstillinger. Stridighetene etter Liu Xiaobos fredspris understreker dette tydelig. Norges utenrikspolitikk har tradisjonelt vært bygget på et fundament av liberale institusjonelle verdier, verdier ikke nødvendigvis delt av Beijing. (Knutson, Leira & Neumann 2016) Denne tradisjonen har også vært drivkraften i det norske engasjementet overfor Kina når det gjelder menneskerettighets-spørsmål. Her var hovedarenaen den formaliserte menneskerettighetsdialogen mellom Norge og Kina som startet opp i 1997. Dialogen opphørte etter 2010, men samarbeidspakkene for menneskerettigheter (Human Rights Technical Cooperation Packages) fikk lov å fortsette sitt arbeid med å fremme menneskerettighetsforståelse i samarbeid med kinesiske partnere. (Stokke 2016; Norwegian MFA 2014: 90). Viktige spørsmål har vært reist om hvor virkningsfull denne nå avbrutte dialogen har vært, men i verste fall har denne dialogen bidratt betydelig til brobygging

mellom norske og kinesiske posisjoner på viktige områder som fengselsreform og menneskerettighetsundervisning.

Den nåværende tilstanden i kinesisk-norske relasjoner, hvor nettopp spørsmål rundt menneskerettigheter var den utløsende faktor, setter søkelyset på noen sentrale dilemmaer for de nordiske småstatene. Norge har nå havnet i en posisjon overfor Kina hvor disse dilemmaene er langt mer presserende enn for de andre nordiske landene. For små stater generelt er det spesielt to internasjonale faktorer som er viktige; god tilgang til utenlandske markeder for små handelsavhengige økonomier, og et stabilt og regelbundet internasjonalt system som ideelt sett bør ha liberale normer og institusjoner som garantist. (For nærmere drøfting, se f.eks. Beyer et al., 2006) Disse faktorene er mål som stort sett har vært sammenfallende, særlig i årene etter den kalde krigens slutt. Kinas fremvekst som en dominerende økonomisk aktør utenfor den tradisjonelt liberale demokratiske sfæren, er en av faktorene som kan føre til en situasjon der disse målene ikke lenger er i samsvar i like stor grad som tidligere. I økende grad kan man risikere at det som tjener Norge økonomisk ikke nødvendigvis er det som støtter opp om en liberal internasjonal politisk orden, og vice versa. Under slike forhold er en hovedutfordring, og både en viktig og vanskelig sådan, å søke at Norges forhold til Kina kan bidra til å avdempe slike dilemmaer.

Økonomisk sett har Norge vist seg å være nokså motstandsdyktig mot kinesisk press. Hva angår det internasjonale politiske perspektivet er Norge derimot noe mer utsatt. For et lite land som er grunnleggende avhengig av en stabil verdensorden er det problematisk å ha et «ikke-forhold» til det landet som sannsynligvis snart blir verdens største økonomi. Som norske styresmakter har gitt klart uttrykk for, er det både i Norges og verdens interesse at Kina lykkes i sin økonomiske reformprosess, og klarer å oppnå et stabilt og mer inkluderende samfunn som kan bidra i positiv retning internasjonalt (Norwegian MFA 2007). Det er et dilemma for Norge å være avskåret fra politisk dialog med Kina, ikke minst fordi de to landene også har felles interesser i en rekke spørsmål, fra de globale, så som klimaendringer og utviklingen av nordområdene, til de lokale, så som utbyggingen av bærekraftige velferdssystemer.

Et nordisk perspektiv på veien fremover?

I norsk utenrikspolitisk sammenheng er man innforstått med at flere geopolitiske utviklingstrekk, herunder Russlands mer aggressive holdning, EUs pågående problemer, og Arktis' økende betydning, tilsier at et sterkere regionalt, nordisk samarbeid kan være en nyttig måte å møte slike globale utviklingstrekk på. (Støre 2008) Samtidig med at Norge nå er i forberedelsesfasen til å overta presidentskapet i Nordisk Ministerråd i 2017 slo Brende fast at Norges utenrikspolitikk satser på å styrke det nordiske samarbeidet for å trygge Norden i en verden i rask endring. (Brende 2016) I den sammenheng er det også interessant å merke seg en uttalelse fra Nordisk Ministerråd om at man i tiden fremover også vil utforske muligheten for økt kontakt med Kina på nordisk nivå (Nordic Council 2016), en plattform kinesiske representanter også har etterspurt (Hellström 2014; Bu 2016).

Med utgangspunkt i dagens situasjon er Norge det nordiske landet som skulle ha mest å tjene på en potensiell nordisk dialogplattform med Kina. For det første fordi en slik plattform kan åpne en kanal for politisk kontakt som lenge har manglet i det norsk-kinesiske forholdet. Et annet moment er at det også kan bidra til et potensielt institusjonelt rammeverk for Kina-dialog på regionalt nivå, noe man per dato mangler på norsk side. Et slikt nordisk forum kan naturlig nok ikke sammenlignes med det tette europeiske rammeverket som har vært svært nyttige for andre nordiske land med medlemskap i EU (Petersen 2016: 69). Dog vil en slik ny plattform kunne bidra til økt kontaktflate, og et tettere nettverk mellom de nordiske land både i forhold til Kina, og mellom de respektive lands Kina-politikk, noe Norge naturlig nok vil dra ekstra fordel av. Samtidig er det nettopp dette som kan komplisere situasjonen, ettersom de andre nordiske landene har mer å tape enn Norge på å starte opp Beijing-forhandlinger sammen med det eneste landet som har en betent politisk relasjon med Kina. En eventuell nordisk '5+1' plattform for dialog og politisk kontakt med det som er den raskest voksende makten i det pågående globale maktskiftet, ville være en institusjonell nyvinning i Norges interesse. Det vil dog være mye opp til Norge å overbevise de andre nordiske landene om at en tettere samordning av nordisk Kina-politikk også vil være i deres interesse.

Litteratur

- Aanensen, Kristian. (2012, December 6). «Norge visum-straffes i China.» *NRK.no*. Retrieved from <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.9711335>, [20.06.2016].
- AEI. (2016). «China Global Investment Tracker». *American Enterprise Institute*. Retrieved from <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>, [20.06.2016].
- Becker, Cecilie L. (2011). «Elkem er blitt kinesisk» *Dagens Næringsliv*. Retrieved from <http://www.dn.no/forsiden/naringsliv/article2057807.ece>, [20.06.2016].
- Beyer, J., C. Ingebritsen, S. Gstohl & I.B. Neumann. (2006). *Small States in International Relations*. Washington: University of Washington Press.
- Blindheim, Anne M. (2013, May 27). «- Vi kommer aldri til å si unnskyld». *Dagbladet*. Retrieved from http://www.dagbladet.no/2013/05/27/nyheter/politikk/utenriks/espen_barth_eide/kina/27381132/, [28.05.2013].
- Brende, Børge. (2016, March 1). «Utenrikspolitisk redegjørelse 1. mars 2016». *Speech by Minister of Foreign Affairs to the Storting*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/redegjoerelse_160301/id2477557/, [20.06.2016].
- Brende, Børge. (2015, February 2). «Hard prioritering nødvendig». *Dagens Næringsliv*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utenriks_hovedinjer/id2364485/, [20.06.2016].
- Bu Shaohua. (2016). «中欧‘次区域合作’: 动力与未来方向 [China-Europe ‘Sub-regional Cooperation’: Driving Forces and Future Direction]», *国际问题研究 [China International Studies]*, No.2. Retrieved from http://www.ciis.org.cn/gyzz/2016-03/15/content_8648677.htm, [20.06.2016].
- Chen Xianwen & Roberto Javier Garcia. (2016). «Economic sanctions and trade diplomacy: Sanction-busting strategies, market distortion and efficacy of China's restrictions on Norwegian salmon imports». *China Information* (30) 1: 29–57.
- China.com.cn. (2010, October 9). «中方就诺委会把今年诺贝尔和平奖授予刘晓波答问 [China's reply to the Nobel Committee awarding this year's Nobel Peace Prize to Liu Xiaobo]». *China.com.cn*. Retrieved from http://www.china.com.cn/international/txt/2010-10/09/content_21084607.htm, [28.05.2013].
- China Quarterly. (2011). «Quarterly Chronicle and Documentation», *The China Quarterly*, vol. 205, no. 1, pp. 200–249.
- Davidson, Trond. Director of Market Access, Norwegian Seafood Federation. Interview with Author. 2013, April 3.
- Dørum, Øystein. (2012). «Hva betyr Kinas vekst for norsk økonomi?» i Jo Inge Bekkevold & Henning Kristoffersen (red.) *Kinas økonomi*. Oslo: Gyldendal Akademisk (19–42).

- Econ Pöyry. (2008). «Environmental consequences of a Norwegian – Chinese Free Trade Agreement». *Report 148 – Commissioned by Ministry of Trade and Industry*. Retrieved from [http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Handelsavtaler/Environmental consequences of a Norwegian-Chinese Free Trade Agreement.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Handelsavtaler/Environmental%20consequences%20of%20a%20Norwegian-Chinese%20Free%20Trade%20Agreement.pdf), [28.05.2013].
- Fewsmith, Joseph. (2016). «The Challenges of Stability and Legitimacy», i Robert S. Ross & Jo I. Bekkevold, (red.) *China in the Era of Xi Jinping: Domestic and Foreign Policy Challenges*. Washington: Georgetown University Press, 92–117
- Fuchs, Andreas, & Nils-Hendrik Klann. (2013). «Paying a Visit: The Dalai Lama Effect on International Trade», *Journal of International Economics* (91):1, 164–177.
- Fuchs, Andreas, & Nils-Hendrik Klann. (2010, November 10). «How Credible Are China's Threats of Economic Retaliation in the Context of Bilateral Disputes?» *VoxEU.org*.
- Havnes, Heljar. (2016, January 30). «- En skandale at Norge går glipp av kjempemulighetene i Kina». *Dagens Næringsliv*. Retrieved from <http://www.dn.no/nyheter/utenriks/2016/01/30/0800/Nobels-Fredspris/en-skandale-at-norge-gr-glipp-av-kjempemulighetene-i-kina>, [14.06.2016].
- Hellström, Jerker. (2014, March). «China's Political Priorities in the Nordic Countries». *FOI Report*, nr. 3879.
- Hong Lei (2012, October 12). «2012年10月12日外交部发言人洪磊主持例行记者会 [2012, October 12, Foreign Ministry Spokesperson Hong Lei held routine press conference]». *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. Retrieved from <http://www.fmprc.gov.cn/ce/cgmel/chn/fyrth/t978493.htm>, [20.06.2016].
- Jerdén, Bjørn. (2014). «Chinese Assertiveness . . .», *Chinese Journal of International Politics*.
- Knutsen, Torbjørn L., Halvard Leira & Iver B. Neumann. (2016). *Norsk utenrikspolitisk idéhistorie: 1890–1940*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kolstad, Ivar. (2016). «Too big to fault? Effects of the 2010 Nobel Peace Prize on Norwegian exports to China and foreign policy». *CMI Working Paper 2016:3*.
- KPMG China. (2011). *China's 12th Five-Year Plan: Overview*. KPMG Analysis.
- Lanteigne, Marc (2010). «Northern Exposure: Cross-Regionalism and the China–Iceland Preferential Trade Negotiations», *The China Quarterly*, 202: 362–380.
- Lohne, Jørgen. (2016, January 17). «Statssekretær I UD hilste på Kinas president Xi Jinping». *Aftenposten*. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/verden/Statssekretar-i-UD-hilste-pa-Kinas-president-Xi-Jinping-13064b.html>, [14.06.2016].
- Lundestad, Geir. (2015). *Fredens sekreter: 25 år med Nobelprisen*. Oslo: Kagge Forlag.
- Løvdal, Trond Inge. (1997). «Norway's relations with the People's Republic of China in a bipolar world, 1949–1971». *Master's Thesis, Hong Kong University*. Retrieved from <https://hub.hku.hk/handle/10722/33404>, [14.06.2016].
- Magnus, Anders, Philip Alan Lote & Emrah Senel. (2014, May 5). «Bekrefter Kinas Nobelpris-krav til Norge». *NRK*. Retrieved from <https://www.nrk.no/norge/kina-med-nobelpris-krav-til-norge-1.11699157>, [14.06.2016].
- Mikkelsen, Maria & Erlend Skevik. (2014, April 23). «Halve Norge til stortingspresidenten: Feigt å si nei til Dalai Lama». *Verdens Gang*. Retrieved from <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/hoeyre/halve-norge-til-stortingspresidenten-feigt-aa-si-nei-til-dalai-lama/a/10147785/>, [14.06.2016].
- Nilsen, Kjell Arild & Helge Øgrim. (2015). *Kina vs. Norge: Den ukjente historien fra Maos nei til dagens krise*. Oslo: Kagge Forlag.
- Nobelprize.org. (2013, May 29). «The Nobel Peace Prize 1989». *Nobelprize.org*. Retrieved from http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1989/, [29.05.2013].
- Nobelpeaceprize.org. (2010, October 8). «Announcement: The Nobel Peace Prize for 2010». *Nobelpeaceprize.org*. Retrieved from http://nobelpeaceprize.org/en_GB/laureates/laureates-2010/announce-2010/, [20.06.2016].
- Nordic Council. (2016, February 4). «Investigation into increased co-operation between China and the Nordic Council of Ministers», Retrieved from <http://www.norden.org/en/news-and-events/news/investigation-into-increased-co-operation-between-china-and-the-nordic-council-of-ministers>, [20.06.2016].
- Normann, Terje. (2012b, September 9). «Kinas Nobel-raseri rammer norsk fisk knallhardt» *E24.no*. Retrieved from <http://e24.no/makro-og-politikk/kinas-nobel-raseri-rammer-norsk-fisk-knallhardt/20276015?view=print>, [28.05.2013].
- Norway.cn. (2013, April 4). «Samhandel» (“Bilateral Trade”). *Norway - The Official Site in China*. Retrieved from <http://www.norway.cn/Norsk/Rad-og-bistand-til-nordmenn-i-Kina/fakta/Samhandel/>, [28.05.2013].
- Norwegian MTI – PRC MOFCOM. (2007). «Norway-China: Free Trade Agreement – Joint Feasibility Study». *Study prepared by the Ministry of Trade and Industry, Norway and the Ministry of Commerce, China*.

- Retrieved from <http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Handelsavtaler/Forstudien med Kina.pdf>, [28.05.2013].
- Norwegian MFA. (2014, December 12). «Opportunities for All: Human Rights in Norway's Foreign Policy and Development Cooperation». *Meld. St. 10 (2014–2015) Report to the Storting (white paper)*.
- Norwegian MFA. (2010, December 12). «Norway's human rights dialogue with China». *Ministry of Foreign Affairs*. Retrieved from http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/selected_topics/human-rights/norways-human-rights-dialogues/hr_dialogue_china.html?pid=447061, [28.05.2013].
- Norwegian MFA (2009, March 13). «Interests, Responsibilities and Opportunities: The main features of Norwegian foreign policy». *Ministry of Foreign Affairs - Report No. 15 to the Storting*. Retrieved from <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/report-no-15-2008-2009-to-the-storting.html?pid=625461>, [28.05.2013].
- Norwegian MFA. (2007, august). «Regjeringens Kina-strategi». Retrieved from https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/kinastrategi_opplag_to.pdf, [14.06.2016].
- Norwegian MoD. (2008, March 28). «Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier» (“A defence for the protection of Norway's security, interests and values”). *Ministry of Defence - Proposition No. 48 to the Storting*. Retrieved from <http://www.regjeringen.no/pages/2061722/PDFS/STP200720080048000DDDPDFS.pdf>, [20.06.2016].
- NTB. (2010, December 10). «Serbia deltar likevel på nobelseremonien». *Norsk Telegrambyrå*. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/verden/Serbia-deltar-likevel-pa-nobelseremonien-202310b.html>, [14.06.2016].
- Osbakk, Johann. (2015, May 28). «Paying the Prize: The 2010 Nobel Peace Prize and China's Coercive Diplomacy». *Master's Thesis Submitted to Peking University*.
- Osnos, Evan. (2010, November 10). «Paying a Visit». *The New Yorker*. Retrieved from <http://www.newyorker.com/online/blogs/evanosnos/2010/11/paying-a-visit.html>, [14.06.2016].
- Petersen, Friis Arne. (2016). «Lagtagelser om utviklingen af et historisk gensidigt forhold mellem Danmark og Kina», *Økonomi og Politikk* (89) 1: 68–74.
- Pettersen, Kjell Tormod. Head of Project, Norwegian Ministry of Foreign Affairs. Interview with Author. 2013, April 3.
- PRC FM. (2016, January). «中国同挪威的关系 [China-Norway Relations]». *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. Retrieved from http://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/oz_678770/1206_679546/sbgx_679550/, [14.06.2016].
- PRC FM. (2011, August 22). «China and Norway». *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. Retrieved from <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbj/zjzg/xos/gjlb/3346/>, [28.05.2013].
- PRC MOFCOM. (2013, May 29). «China-Norway FTA». *China FTA Network, Ministry of Commerce of the People's Republic of China*. Retrieved from <http://fta.mofcom.gov.cn/topic/ennorway.shtml>, [20.06.2016].
- PRC MOFCOM. (2009, December 18). «中国-挪威自由贸易区谈判在奥斯陆启动 [China-Norway free trade area negotiations started in Oslo]». *Ministry of Commerce of the People's Republic of China*. Retrieved from http://fta.mofcom.gov.cn/article/norway/200809/93_1.html, [20.06.2016].
- PST. (2015, March 17). «Annual Threat Assessment 2015». *Norwegian Police Security Service*. Retrieved from http://www.pst.no/media/75477/NTV_2015_engelsk.pdf, [14.06.2016].
- Reve, Torger, Henning Kristoffersen & Jo Inge Bekkevold. (2012). «Hva betyr Kinas vekst for norsk økonomi?» i Jo Inge Bekkevold & Henning Kristoffersen (red.) *Kinas økonomi*. Oslo: Gyldendal Akademisk (170–188).
- Rønneberg, Kristoffer. (2012, June 30). «Om vi sverter i UD nå? Neida». *Aftenposten*. Retrieved from http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Om-vi-sverter-i-UD-na-Neida-6932603.html#_UaTJYZzEnwk, [14.06.2016].
- Rønneberg, Kristoffer. (2010, October 12). «Advarte Jagland før prisutdelingen». *Aftenposten*. Retrieved from http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3859267.ece#_UaYilZywVgF, [28.05.2013].
- Shambaugh, David. (2016). *China's Future*. Cambridge: Polity Press
- Skard, Kristian. (2014, September 2). «Stanset hemmelig Kina-løsning». *Dagens Næringsliv*. Retrieved from <http://s1.dn.no/nyheter/politikk/Samfunn/2014/09/01/2158/Kina/stanset-hemmelig-kinalosning>, [14.06.2016].
- SSB. (2016, May 19). «Utenrikshandel med varer, 2015, endelige tall». *Statistics Norway*. Retrieved from <http://ssb.no/muh>, [14.06.2016].
- Stokke, Hugo. (2016, March). «More than just talk? A Literature Review on Promoting Human Rights through Political Dialogue». *NORAD Report, 3/2016*

Bjørnar Sverdrup-Thygeson

- Støre, Jonas Gahr. (2011, October 27). «Norway and China». *Article by the Foreign Minister*. Retrieved from <http://www.norway.cn/Embassy/Norway-and-China/Bilateral-cooperation/Norway-and-China/>, [20.06.2016].
- Støre, Jonas Gahr. (2008, May 20). «Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget 20. mai 2008». *Speech by Minister of Foreign Affairs to the Storting*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utenrikspolitisk_stortinget/id511988/, [14.06.2016].
- Sunde, Inger, Anne Linn Kumano-Ensbjerg & Geir Pettersen. (2014, October 7). «- Norge er ingen fredsnasjon». *NRK*. Retrieved from https://www.nrk.no/dokumentar/_-norge-er-ingen-fredsnasjon-1.11970441, [14.06.2016].
- Sunnanå, Lars M. (2013, April 15). «Island snøt Giske for første Kina-avtale». *Aftenposten*. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/okonomi/Island-snot-Giske-for-forste-Kina-avtale-7174902.html#.UaVcTJ-zEnwm>, [20.06.2016].
- Sverdrup-Thygeson, Bjørnar. (2015). «The Flexible Cost of Insulting China: Trade Politics and the “Dalai Lama Effect”», *Asian Perspective* (39): 101–123.
- Swaine, Michael D. (2011). «China’s Assertive Behavior - Part One: On “Core Interests”». *China Leadership Monitor*, no. 34. Retrieved from http://carnegieendowment.org/files/CLM34MS_FINAL.pdf, [20.06.2016].
- Sæther, Svein O. (2009, August 28). «Norway – China 55-year friendship». *Norwegian ambassador hails 55-year friendship*. Retrieved from <http://www.norway.cn/Embassy/Norway-and-China/Anniversaries/Norway---China-55-year-friendship/>, [20.06.2016].
- Trumpy, Jacob. (2015, September 30). «Hong Kong tar Kina-laksen». *Dagens Næringsliv*. Retrieved from <http://www.dn.no/nyheter/naringsliv/2015/09/29/2104/Handel/hong-kong-tar-kinalaksen>, [14.06.2016].
- Tunsjø, Øystein. (2011). «Geopolitical shifts, great power relations and Norway’s foreign policy». *Cooperation and Conflict*, vol. 46, no. 1, pp. 60–77.
- Viseth, Ellen & Bjørn Myklebust. (2014, May 9). «Erna Solberg: -Jeg ville gratulert Liu Xiaobo». *NRK*. Retrieved from <https://www.nrk.no/norge/ville-gratulert-liu-xiaobo-1.11708193>, [14.06.2016].
- Wang Min. (2016). «Message from H.E. Ambassador Mr. Wang Min». *Embassy of the People’s Republic of China to the Kingdom of Norway*. Retrieved from <http://www.chinese-embassy.no/eng/zjsg/dszc/>, [14.06.2016].
- Xinhua (2008, August 1). «影响近现代中国的 50 个外国人 [50 Foreigners That Influenced Modern China]». *Xinhua*. Retrieved from http://news.xinhuanet.com/fortune/2006-08/01/content_4905403.htm, [14.06.2016].